

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu 2005

Rikospaikkakäyttäytyminen ja tekijän piirteet suomalaisissa henkirikoksissa – alustava tarkastelu

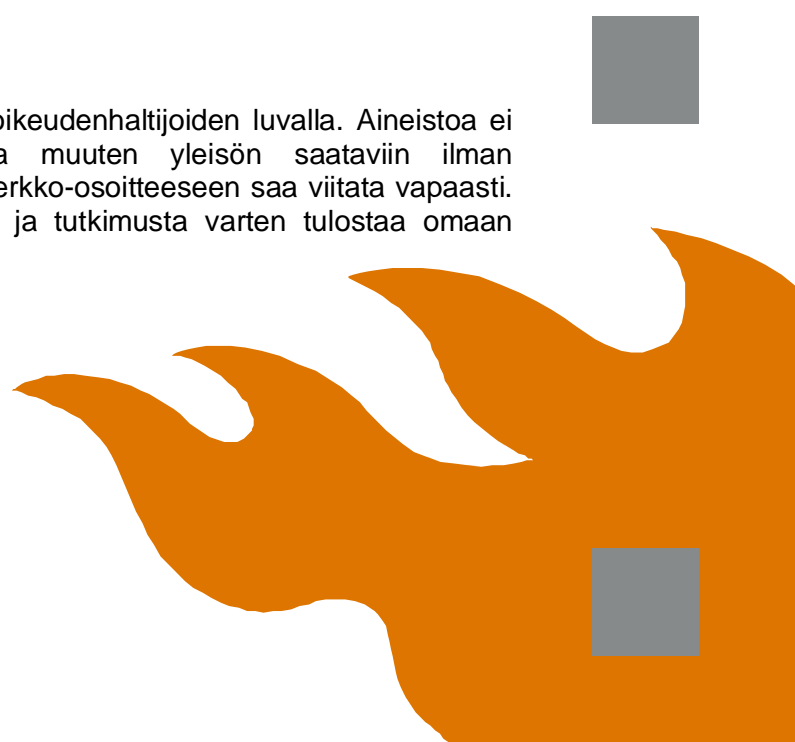
Pekka Santtila, Helinä Häkkänen, Thomas Elfgren

Julkaisija: Helsinki: Keskusrikospoliisi, 1993-
Julkaisu: Rikostutkimus: Keskusrikospoliisin julkaisusarja
Rikostutkimus 2001
ISSN 1236-9829
s. 23-31

Tämä aineisto on julkaistu verkossa oikeudenhaltijoiden luvalla. Aineistoa ei saa kopioida, levittää tai saattaa muuten yleisön saataviin ilman oikeudenhaltijoiden lupaa. Aineiston verkko-osoitteeseen saa viitata vapaasti. Aineistoa saa opiskelua, opettamista ja tutkimusta varten tulostaa omaan käyttöön muutamia kappaleita.

www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi

opiskelijakirjasto-info@helsinki.fi

Pekka Santtila, FT, poliisiammattikorkeakoulu
Helinä Häkkänen, PsT, poliisiammattikorkeakoulu
Thomas Elfgren, rikosylikomisario, keskusrikospoliisi

Rikospaikkakäyttäytyminen ja tekijän piirteet suomalaisissa henkirikoksissa – alustava tarkastelu

Henkirikoksista on Suomessa tehty lähinnä sosiologista, tekijän ja uhrien piirteitä sekä henkirikosten tilannekontekstia kuvailevaa tutkimusta. Huolimatta siitä, että tämän kaltainen tutkimus sinänsä tuo arvokasta tietoa henkirikosten luonteesta, se tarjoaa rikostutkijalle vain vähän uutta tietoa käytännön työn avuksi. Vastauksena tähän ongelmaan on psykologian alalla viime vuosina pohdittu, miten psykologisten teorioiden ja menetelmien avulla voidaan edistää ja tehostaa rikosten tulkintaa. Erityisesti Englannissa. Liverpoolin yliopistossa on tehty runsaasti eri rikostyyppejä koskevia tutkimuksia, joissa pyritään tieteellisin menetelmin muun muassa etsimään mahdollisuuksia mallintaa rikoksen tekijän rikospaikkakäyttäytymistä ja sen yhteyttä rikoksen tekijän piirteisiin.

Perinteisesti tämän kaltainen tutkimus ymmärretään erityisesti FBI:n lanseeraamaksi henkilöprofiloinniksi, jossa rikospaikkakäyttäytymisen yksityiskohtaisen analyysin perusteella tehdään päätelmiä rikosentekijän mahdollisista motiiveista ja piirteistä. Erityisesti Yhdysvalloissa profilointi on saavuttanut suuren suosion rikostutkinnassa huolimatta siitä, että sen tieteellinen pätevyys ja luotettavuus on vähintäänkin kyseenalainen. Toistaiseksi alalla vallitsee erimielisyyttä myös siitä, tuleeko profiloinnin perustua rikostutkinnalliseen kokemukseen vai aikaisemmista rikoksista tehtyihin tilastollisiin

päätelmiin. Keskeinen ongelma rikostutkintaan perustuvassa profiloinnissa on toisaalta se, ettei harvinaisimmista rikoksista, kuten seksuaalihenkirikoksista, juurikaan kerry rikostutkintakokemusta ja toisaalta se, että profilointi on subjektiivista, rikostutkijan omiin muistoihin, ennakkokäsityksiin ja paljolti pelkkään tuntumaan perustuvaa. Näin ollen rikostutkinnallinen profilointi ei ole ensinnäkään helposti opittavissa eikä yksittäistä tapausta koskeva päättely ole tieteellisesti toistettavissa tai perusteltavissa.

Tilastollisia menetelmiä hyödyntävässä profiloinnissa tarkastellaan suurta aikaisemmin tapahtuneiden rikosten joukkoa ja niissä ilmenevää rikospaikkakäyttäytymistä sekä niitä ilmentäviä psykologisia teemoja ja pyritään löytämään yhteyksiä näiden ja tekijän piirteiden välille. Henkirikoksen voidaan ajatella ilmentävän esimerkiksi tunnepitoista eli ekspressiivistä teemaa, jossa tappo tapahtuu esimerkiksi kunnianloukkauksen seurauksena, tai välineellistä eli instrumentaalista teemaa, jossa tappo ilmentää johonkin tavoitteeseen pyrkimistä tai on seurausta siitä, esimerkiksi uhrin ryöstämisestä. Lähtökohtana on, että sekä rikospaikkakäyttäytyminen että tekijän piirteet ovat näissä kahdessa tilanteessa erilaisia. Suhteutettaessa tekoa tekijän piirteisiin erityistä painoarvoa annetaan tekijän mahdollisen rikoshistorian tarkastelulle. Näin siksi, että tästä arvioinnista on heti hyötyä rikostutkijalle, joka pystyy sen avulla rajaamaan epäiltyjen määrää. Profiloinnin sijasta menetelmästä käytetään mieluummin nimitystä *epäiltyjen priorisointi*.

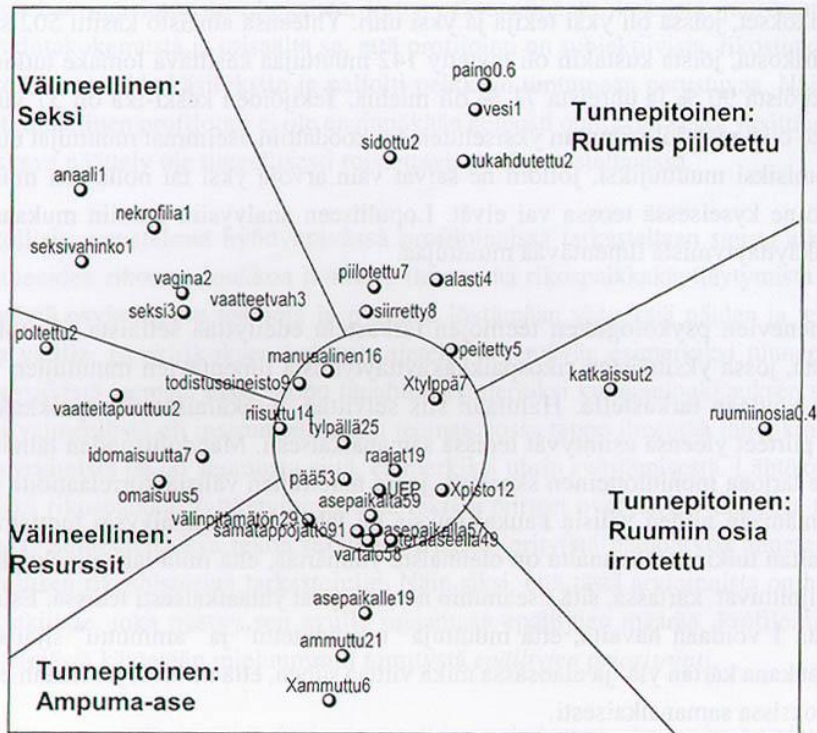
Tilastollisessa epäiltyjen priorisoinnissa tutkinnan kohteena oleva teko koodataan rikospaikkakäyttäytymistä ilmentäväksi muuttujiksi ja suhteutetaan jo olemassa olevaan tietokantaan. Näin rikospaikkakäyttäytymistä ja teon olosuhteita ilmentävän tiedon hallintaa vahvistetaan. Menetelmän avulla on mahdollista yksilöidä tekoon liittyvä teema sekä selvittää, minkä tyyppiset tekijät ovat syyllistyneet aikaisemmin samankaltaisiin tekoihin. Tältä pohjalta voidaan esittää perusteltuja todennäköisyysarvioita tekijän mahdollisesta rikoshistoriasta tai uhrin ja tekijän välisestä suhteesta. Luonnollisesti tälläkin menetelmällä on omat heikkoutensa. Ensinnäkään se ei ole kovin hyödyllinen tekoavaltaan hyvin harvinaisissa rikoksissa, joille ei löydy vertauspohjaa aikaisemmin muodostetusta tietokannasta, ja toiseksi se edellyttää hyvin kattavaa, muuttujapohjaista tietokantaa aikaisemmista rikoksista. Toistaiseksi Suomessa tällainen tietokanta on luotu ainoastaan henkirikoksista keskusrikospoliisin HEPRO-hankkeessa.

Poliisiammattikorkeakoulun, keskusrikospoliisin ja Liverpoolin yliopiston yhteistyönä toteutetussa tutkimuksessa tarkasteltiin suomalaisissa henkirikoksissa ilmeneviä psykologisia teemoja ja niiden yhteyttä tekijän piirteisiin.

Tutkimukseen valittiin HEPRO-tietokannasta Suomessa vuosina 1980 - 1994 tapahtuneet henkirikokset, joissa oli yksi tekijä ja yksi uhri. Yhteensä aineisto käsitti 502 selvitettyä henkirikosta, joista kustakin oli täytetty 142 muuttujaa käsittävä lomake tutkinnan ohessa. Tekijöistä 90 % ja uhreista 71 % oli miehiä. Tekijöiden keski-ikä oli 37 vuotta. Jotta aineisto olisi mahdollisimman yksiselitteinen, koodattiin useimmat muuttujat uudestaan dikotomisiksi muuttujiksi, jolloin ne saivat vain arvoja yksi tai nolla sen mukaan esiintyvätkö ne kyseisessä teossa vai eivät. Lopulliseen analyysiin otettiin mukaan 38 rikospaikkakäyttäytymistä ilmentävää muuttujaa.

Teoissa ilmenevien psykologisten teemojen tarkastelu edellyttää sellaista tilastollista mallintamista, jossa yksittäisten rikospaikkakäyttäytymistä ilmentävien muuttujien välisiä suhteita voidaan tarkastella. Halutaan siis selvittää, minkälaiset rikospaikkakäyttäytymisen piirteet yleensä esiintyvät teoissa samanaikaisesti. Mahdollisuuden tällaiselle tarkastelulle tarjoaa moniulotteinen skaalaus, jossa muuttujien välisiä korrelaatioita käytetään ilmentämään niiden välisiä kaukaisuusia tai läheisyyksiä analyysin tuottamassa kartassa. Kartan tulkinnan kannalta on olennaista ymmärtää, että mitä lähemmäksi kaksi muuttujaa sijoittuvat kartassa, sitä useammin ne esiintyvät yhtäaikaisesti teoissa. Esimerkiksi kuvasta 1 voidaan havaita, että muuttuja "tukahdutettu" ja "ammuttu" sijaitsevat toisistaan kaukana kartan ylä- ja alaosassa mikä viittaa siihen, että ne eivät juurikaan esiinny henkirikoksissa samanaikaisesti.

Toinen kartan tulkinnan kannalta olennainen asia on se, että mitä kauempana kartan keskiöstä muuttujat sijaitsevat, sitä harvinaisempia ne aineistossa ovat. Analyysi siis sijoittaa aineistossa useimmin esiintyvät muuttujat kartan keskiöön. Kuvassa 1 tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että muuttuja "teräaseella", joka esiintyy 49 %:ssa teoista, on sijoittunut kartan keskelle, kun taas muuttuja "poltettu" (esiintyvyys 2 %) on sijoittunut kartan vasemmalle ääreläidalle. Kartan ydinkeskiöön sijoittuneita muuttujia ovat "samatappojättö" (uhri löydettiin paikasta, missä hänet oli tapettu), "asepaikalta" (käytetty ase oli otettu surmapaikalta), "asepaikalla" (surma-ase löytyi paikalta), "vartalo" (vammoja vartalossa) ja "pää" (vammoja kasvojen, kaulan tai muun pään alueilla). Nämä muuttujat esiintyvät yli puolessa suomalaisista henkirikoksista, "samatappojättö" - muuttuja yli 90 %:ssa tapauksista. Ne ilmentävät impulsiivista, suunnittelematonta ja äkkipikaistuksissa tehtyä tekoa, jossa (terä)ase on otettu tekopaikalta eikä tekoa ole mitenkään jälkikäteen yritetty peitellä. Tätä havaintoa tukevat myös tämän ydinryppään ympärille sijoittuvat muuttujat, jotka esiintyivät noin 20 - 30 %:ssa tapauksista: "UEP" (useita eri puolille ruumista sijoitettavia vammoja), "tylpällä" (surma-aseena tylppä esine), "xpisto" (pistoahaavoja enemmän kuin yksi) ja "raajat" (vammoja raajoissa).

Kuva 1. Henkirikoksissa esiintyvien rikospaikkakäyttätymismuotojen keskinäiset suhteet ja tulkinta niiden takana olevista psykologisista prosesseista. Käyttätymismuotojen jälkeiset numerot ilmaisevat niiden yleisyyden aineistossa prosentteina.

Kartan rakenteellisessa tarkastelussa voidaan seuraavaksi edetä tarkastelemaan aineistossa mahdollisesti esiintyviä psykologisia teemoja. Tällöin keskeinen kysymys on, muodostavatko kartassa keskenään lähekkäin esiintyvät muuttujat joitakin sellaisia ryppäitä, joilla on teoreettisesti mielekäs tulkinta. Tällöin niiden voidaan ajatella ilmentävän teon taustalla olevia psykologisia prosesseja.

Edettäessä kartan keskiöstä kohti sen reunoja havaitaan kartan vasemmassa yläreunassa rikospaikkakäyttätymisen muuttujat, joissa on seksuaalinen teema: ”anaali”, ”vagina”, ”nekrofilia”, ”seksivahinko” (rintoihin, peräaukkoon tai sukupuolielimiin kohdistuneet vammat) sekä yleisemmät, kolmessa prosentissa tapauksista ilmenneet ”seksi” (penetraatio, siemennestettä löytynyt ruumiista tai rikospaikalta tai fyysiset vammat seksuaalielimiin) ja ”vaatteetvah” (uhrin vaatteita oli revitty ja tuhottu). Näiden tekosten

voidaan ajatella ilmentävän välineellistä teemaa, jossa teot ovat toimineet tekijän seksuaalisten tarpeiden tyydytyksen välineenä.

Myötöpäivään edettäessä kartasta on löydettävissä muuttujaryhmä, jossa ominaista on pyrkimys peittää surmatyön jäljet: "vesi" (uhri löydettiin vedestä), "paino" (veteen upotettuun ruumiiseen oli kiinnitetty painoja), "sidottu" (uhri oli teon jossakin vaiheessa tai löydettyäessä sidottu), "tukahdutettu" (uhri oli hukutettu tai muutoin tukahdutettu) sekä aineistossa näitä yleisemmin esiintyvät "piilotettu", "alasti" (uhri oli löydettyäessä alasti), "siirretty" ja "peitetty". Näiden tekojen voidaan ajatella ilmentävän tunnepitoista teemaa siten, että tekijä pyrkii eriyttämään itsensä teosta tuhoamalla todistusaineistoa. Parhaiten tekemuotoa kuvannee käsitepari tunnepitoinen/ruumis piilotettu.

Kolmas kartasta löytyvä muuttujaryhmäs muodostuu kartan oikealle sivulle sijoittuvista kahdesta muuttujasta "ruumiinosia" (osia ruumiista oli irrotettu) ja "katkaissut" (tekopaikasta oli murtohälytyn kytketty pois tai puhelinlinjat katkaistu). Näiden muuttujien esiintyminen selvästi erillään muista rikospaikkakäyttäytymisen muuttujista ilmentää teon hyvin erityistä luonnetta ja on mahdollista, että niiden merkitys selviäisi, jos alkuperäinen muuttujalista olisi ollut kattavampi. Tässä tapauksessa niiden sijoittuminen lähemmäksi tunnepitoista, ruumiin kätkemistä ilmentävää teemaa viittaa siihen, että ne ovat enemminkin yhteydessä siihen kuin esimerkiksi seksuaaliteemaan.

Edettäessä myötöpäivää kartan alareunaan ovat muuttajat "xammuttu" (ruumiissa vähintään kaksi ampumahaavaa), "ammuttu" ja "asepaikalle" (surma-ase oli tuotu paikalle) eriytettävissä omiksi, tunnepitoista teemaa ilmentäviksi tekemuodoiksi. Tällainen teko voi tyypillisesti olla aviopuolisoiden välienselvittely, jossa mies surmaa vaimonsa ampuma-asetta käyttäen.

Viimeinen teoissa esiintyvä teema on havaittavissa kartan vasemmassa reunassa, jossa esiintyvät muuttajat "omaisuus" (surma tehtiin omaisuusrikoksen yhteydessä), "idomaisuutta" (uhrin henkilökohtaisia tavaroita oli varastettu), "vaatteitapuuttuu" (uhrin vaatteita puuttui) ja "poltettu" (uhrin ruumis tai tekopaikka oli poltettu tai yritetty polttaa). Samoin kuin seksuaalitekojen, voidaan näiden ajatella ilmentävän välineellistä teemaa, jossa tekijä pyrkii esimerkiksi tietyn materiaalsen hyödyn tavoitteluun.

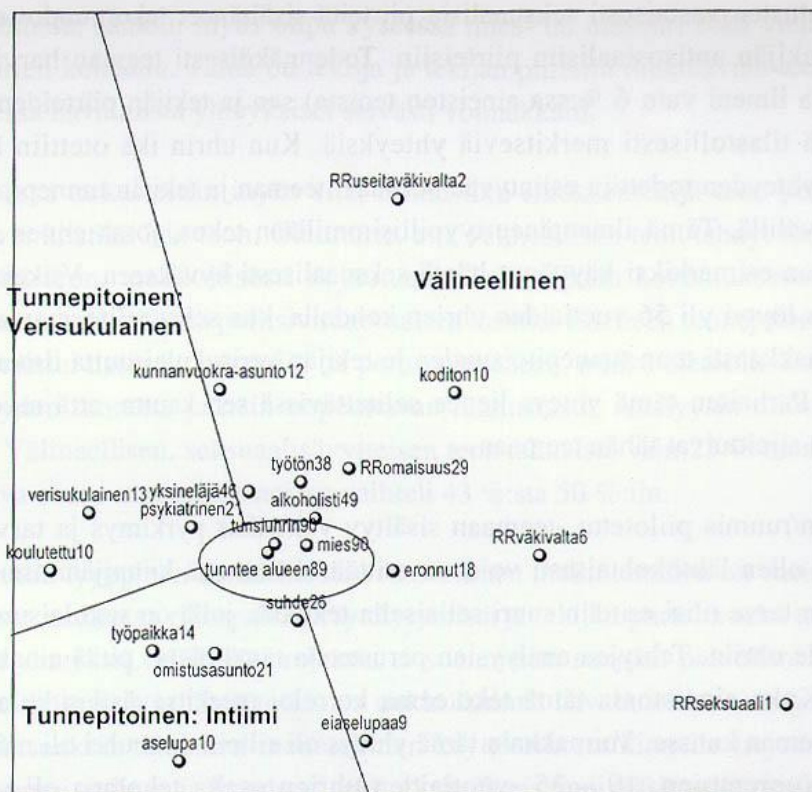
Edellä kuvatus kaltainen rikospaikkakäyttäytymistä ilmentävien muuttujien yksityiskohtainen tarkastelu paljasti siis viisi erilaista tekojen taustalla vaikuttanutta teemaa. Näiden teemojen katsotaan ilmentävän erilaisia, tekojen taustalla vaikuttavia psykologisia prosesseja. Jotta tällainen mallintaminen ja sen sitominen tekijän piirteisiin olisi käytän-

nössä hyödyllistä, tulee teemojen olla suhteellisen spesifejä, toisin sanoen yksittäisessä teossa ei saisi esiintyä useita teemoja samanaikaisesti. Koko aineistossa 46 %:ssa tapauksista esiintyi vain yksi teema, useimmiten tunnepitoinen teema, jossa ampuma-asetta oli käytetty teon toteuttamiseen. Kuitenkin huomionarvoista on, että 43 %:ssa teoista ei teon impulsiivisuutta kuvaavien ydinmuuttujien lisäksi ilmennyt mitään teemaa. Tämä vaikeuttaa jossakin määrin tekemuotojen sovittamista tekijän piirteisiin.

Tutkimuksessa käytetystä aineistosta koodattiin 21 rikoksentekijän piirteitä kuvaavaa muuttujaa. Myös tekijän käyttäytymistä kuulustelutilanteessa ilmentäneitä muuttujia koodattiin. Aineistosta tuotettiin moniulotteisen skaalauksen avulla samanlainen kartta kuin rikospaikkakäyttäytymistä ilmentävistä muuttujista. Kuvasta 2 on nähtävissä rikoksentekijöiden piirteiden sijoittuminen kartalla. Kartan keskiössä sijaitsevat jälleen ydin-muuttujat, jotka esiintyvät yleisimmin tekijöiden piirteissä. Tässä aineistossa 90 %:ssa tapauksista tekijä oli mies, samaten tekijä tunsi uhrin ja alue, jolla teko tehtiin oli tekijälle tuttu. Alkoholismi, työttömyys ja pitkäaikaisen läheisen ihmisseuhteen puuttuminen olivat tyypillisiä piirteitä useammalle kuin joka kolmannelle tekijälle.

Kartan rakenteellinen tarkastelu mahdollisti kolmen erilaisen muuttujaryhmän erottamisen. Kartan vasempaan alareunaan sijoittuvat muuttujat "aselupa", "ammatti", "omistusasunto" ja "suhde" (uhri ja tekijä olivat pariskunta). Nämä ovat selvästi parisuhteen sisäisiä tapauksia, joissa yleensä mies tappoi puolisonsa omistamallaan aseella, ja joita voidaan ehkä parhaiten kuvata käsiteparilla tunnepitoinen/intiimi. Näiden muuttujien yläpuolelle kartassa sijoittuivat muuttujat "koulutettu" (tekijällä keskiasteen jälkeinen koulutus), "psykiatrinen" (tekijällä pitkäaikaisia mielenterveydellisiä ongelmia) ja "verisukulainen", joita kuvaa parhaiten käsitepari tunnepitoinen/verisukulainen. Nämä viittaavat tekijään, jonka teko ei ole välineellinen vaan lähinnä tunnepitoinen purkaus, joka tapahtuu perheen keskuudessa ja joka toisinaan voi olla yhteydessä tekijän vakaviin mielenterveydellisiin ongelmiin.

Kuvassa 2 suurin osa tekijän piirteitä ilmentävistä muuttujista sijoittuu keskiöstä kohti oikeata yläkulmaa avautuvalle alueelle. Keskiöstä kauimpana sijaitsevat muuttujat "RRuseitaväkivalta" (useampi kuin yksi tuomio väkivaltarikoksista), "koditon", "RRväkivalta" (yksi tuomio väkivaltarikoksesta) ja "RRseksuaali" (yksi tuomio seksuaalirikoksesta). Lähempänä keskiötä esiintyvät muuttujat "eronnut", "eias lupaa", "RRomaisuus" (tuomio omaisuusrikoksesta), "kunnanvuokra-asunto" (kaupungin tai kunnan asunto), "työtön", "yksineläjä" ja "alkoholisti". Nämä piirteet ilmentävät tekijän antisosiaalisuutta ja sopeutumattomuutta yhteiskunnan normeihin ja sellaista elämäntapaa, jossa väkivaltaa käytetään yleisesti tavoitteiden saavuttamiseksi. Huomionarvoista rikostutkimuksen kannalta on esimerkiksi se, että noin joka kolmannelle tekijällä oli ri-

Kuva 2. Henkirikosten tekijöiden piirteiden keskinäiset suhteet ja niiden psykologinen tulkinta. RR tarkoittaa rikosrekisteriä. Piirteiden jälkeiset numerot ilmaisevat niiden yleisyyden aineistossa prosentteina.

kosrekisterimerkintä omaisuusrikoksesta, kun taas merkintä seksuaalirikoksesta tai aikaisemmasta väkivaltarikoksesta oli huomattavasti harvinaisempi.

Rikospaikkakäyttämisen ja tekijän piirteiden yhtäaikaisessa tarkastelussa ei ole mielekasta ottaa huomioon esimerkiksi yksittäisiä rikospaikkakäyttämistä ilmentäviä muuttujia. Näin siksi, että tilannetekijät saattavat olennaisesti vaikuttaa joidenkin esiintymiseen. Esimerkiksi muuttuja "uhri riisuttu" voi hyvin vaihdella sen mukaan, kuinka julkisella paikalla teko on tehty, onko muita ollut lähettyvillä tai onko teko mahdollisesti keskeytynyt. Näin ollen silloin, kun aineistosta kyetään selvästi erottelemaan erilaisia teemoja, joille ovat tyypillisiä erilaiset tekotavat, on mielekkäämpää keskittää tekijän piirteiden tarkastelu teemojen ympärille. Koska yksittäisiä käyttäytymispiirteitä esiintyi vähän ja teemat olivat selvästi erillisiä, teemat koodattiin tässä analyysissä sekä rikospaikkakäyttämisen että tekijän piirteiden osalta läsnäoleviksi, mikäli tapauksessa esiintyi vähintään yksi teemaan kuuluva muuttuja. Teemojen suhde tekijän piirteiden ja rikospaikkakäyttämisen välillä laskettiin korrelaatiokertoimen avulla erikseen koko aineistolle, erikseen mies- ja naisuhreille sekä suhteessa uhriin ikään.

Ennako-odotusten vastaisesti seksuaalisia piirteitä sisältäneet tekomuodot eivät olleet yhteydessä tekijän antisosiaalisiin piirteisiin. Todennäköisesti teeman harvinaisuuden vuoksi (teema ilmeni vain 6 %:ssa aineiston teoista) sen ja tekijän piirteiden välille oli vaikea löytää tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä. Kun uhrin ikä otettiin huomioon, merkitsevän yhteyden todettiin esiintyvän seksuaaliteeman ja tekijän tunnepitoinen/intiimi -teeman välillä. Tämä ilmentänee tyypillisimmillään tekoa, jossa ennen puolisonsa tappoa mies on esimerkiksi käyttänyt häntä seksuaalisesti hyväkseen. Vaikeimmin selitettävä yhteys löytyi yli 56-vuotiaiden uhrien kohdalla, kun seksuaaliteeman esiintyvyys korreloi voimakkaasti teon tunnepitoisuuden ja tekijän verisukulaisuutta ilmentävän teeman kanssa. Parhaiten tämä yhteys lienee selitettävissä sen kautta, että myös mielenterveyshäiriöt sijoittuivat tähän teemaan.

Tunnepitoinen/ruumis piilotettu -teemaan sisältyy voimakas pyrkimys ja tarve piilottaa ruumis. Näin ollen lähtökohtaisesti voidaan esittää oletus, että kiinnijäämisen välttämiseksi tällainen tarve olisi erittäin suuri sellaisella tekijällä, jolla on sukulaisuus- tai muu läheinen suhde uhriin. Tehtyjen analyysien perusteella tämä oletus pitää ainakin osittain paikkaansa. Koko aineistossa tämä tekoteema korreloi merkitsevästi sukulaissuhdetta ilmentävän teeman kanssa. Voimakkain tämä yhteys oli silloin, kun uhri oli nainen tai yli 56-vuotias. Nuorempien, 19 - 35 -vuotiaiden uhrien osalta tekotapa oli yhteydessä antisosiaalisiin piirteisiin. Tältä pohjalta kyseisen tekotapaa ilmentävän teeman voidaan vaihtoehtoisesti ajatella ilmentävän nuorempien uhrien kohdalla tekijän rikostutkinnallista tietoutta, mutta yleisemmin ja etenkin naisuhrien ja iäkkäämpien uhrien kohdalla sukulaisuutta.

Tekoa ilmentävissä teemoista epätäydellisimmäksi jäänyt, uhrin silpomista ja varotoimia koskeva teema jäi myös tekijän piirteitä analysoitaessa puutteelliseksi. Mitään merkitsevää korrelaatiota tämän tekoa ilmentävän teeman ja tekijän piirteitä ilmentävien teemojen välille ei ollut havaittavissa. Vaikuttaa siltä, että näiden muuttujien kombinaatio on sen verran harvinainen, ettei voida erotella tekijöitä, joille tällainen teema olisi tyypillinen.

Tekoja ilmentävistä teemoista neljännen, tunnepitoisen, ampuma-aseella tehdyn tekotavan oletettiin olevan voimakkaasti yhteydessä tekijän verisukulaisuutta tai parisuhdetta ilmentävään teemaan. Uhrin ollessa nainen näin olikin. Kun nainen on surmattu ampuma-aseella, on tekijä todennäköisemmin uhrin puoliso tai läheinen kumppani kuin verisukulainen tai antisosiaaliset piirteet omaava henkilö, jolla ei ole parisuhdetta uhriin.

Tekoja ilmentävistä teemoista viimeiselle oli tyypillistä välineellinen, materiaalisen hyödyn tavoittelua sen oletettiin olevan yhteydessä tekijän antisosiaalisuuteen ja aikaisempaan rikoshistoriaan. Analyysi osoitti oletuksen pitävän pitkälle paikkaansa koko aineis-

on tarkastelussa, samoin myös oli kyseessä mies- tai naisuhri sekä vielä erikseen eri ikäisten uhrien kohdalla. Tämä on tekoja ja tekijän piirteitä ilmentävien teemojen välillä tutkimuksessa havaituista yhteyksistä selvästi voimakkain.

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös sitä, tunnustiko rikosentekijä teon poliisikuulustelussa heti vai kiistikö hän teon. Oletimme, että välineellisen teon tehnyt todennäköisemmin kiistäisi teon, mahdollisesti nojautuen aikaisempaan kokemukseensa tarkoituksenmukaisesta menettelystä poliisiviranomaisen kanssa. Edelleen tunnepitoisissa teemoissa teko kohdistui usein kumppaniin tai perheenjäseneen, minkä oletettiin lisäävän häpeän ja syyllisyyden tunnetta ja näin nopeuttavan tunnustusta. Analyysin tulos tuki osittain odotuksia. Välineellisen, seksuaalisävytteisen teon tehneistä vain 23 % tunnusti teon heti kun vastaava osuus muissa teemoissa vaihteli 43 %:sta 50 %:iin.

Edellä kuvatun tyyppinen henkirikosten tilastollinen mallintaminen on ensimmäinen yritys Suomessa mallintaa rikospaikkakäyttäytymistä ja tekijän piirteitä sekä tarkastella näiden välisiä yhteyksiä. HEPRO-projektia ei suunniteltu suoraan palvelemaan tämän tutkimuksen tarkoituksia ja tämä tutkimus onkin lähinnä havainnollinen esitys siitä, millaisia mahdollisuuksia tällaisten menetelmien käyttö rikostutkinnalle tarjoaa. Muuttujien monipuolisempi valinta ja koodaus sekä yksiselitteisempi käsitteellistäminen varsinkin tekijän piirteiden osalta toivottavasti olennaisesti monipuolistaa kehitettäviä malleja ja tuo tutkimuksiin sitä särmää, mikä niistä vielä nyt puuttuu. Henkirikokset eivät myöskään korkean selvitysasteensa vuoksi ole tälle tutkimukselle hedelmällisin soveltamisalue. Poliisiammattikorkeakoulussa onkin viimeisen vuoden sisällä käynnistetty useita tutkimuksia, joissa tässä esiteltyjä menetelmiä ja malleja sovelletaan laaja-alaisesti eri rikostyyppisiin. Tutkimuksen kohteena ovat niin asunto- ja liikeryöstöt, liikemurrot, raiskaukset, vaikeasti selvitettävät henkirikokset kuin tuhotyötkin. Tarkoituksena on myös käyttää edellä kuvatun tyyppistä mallintamista rikosten sarjoittamisen tehostamiseen ja kehittää tätä kautta poliisille automatisoituja tukijärjestelmiä. Tavoitteena on nimenomaan epäiltyjen priorisointi, mistä voi olla hyötyä silloin, kun mahdollisia tekijöitä on suuri ryhmä ja tutkinnallisia resursseja on rajatusti. Esimerkiksi DNA-näytteiden ottaminen suurelta joukolta mahdollisia tekijöitä voitaisiin pyrkiä tekemään mahdollisimman tehokkaasti tällaisen priorisoinnin avulla. Se, miten tässä onnistutaan, selvinnee seuraavan kolmen vuoden kuluessa.

Lähteet:

- Santtila, R., Canter, D., Elfgrén, T., & Häkkänen, H. (2001). The structure of crime scene actions in Finnish homicides. *Homicide Studies*.
- Santtila, R., Häkkänen, H., Canter, D. & Elfgrén, T. (painossa). Classifying homicide offenders and predicting their characteristics from crime scene behaviour. *Scandinavian Journal of Psychology*.